

АНОТАЦІЯ

Редьква А. М. Фоносемантичні особливості публіцистичних текстів (на матеріалі промов німецькомовних політиків). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 – Філологія. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому комплексно досліджено фоносемантичні особливості німецькомовних публіцистичних текстів політиків Німеччини та Австрії, оскільки сфера публіцистичного дискурсу є малодослідженою з погляду фоносемантики. З'ясовано звукосимволічні властивості досліджуваних фонем німецької мови з урахуванням національних відмінностей представників Австрії та Німеччини, здійснено комплексний порівняльний аналіз отриманих результатів експериментального психолінгвістичного дослідження. Досліджено та проаналізовано фонемну лексику німецької мови у публіцистичних текстах, а саме: у промовах політиків Німеччини, здійснено її порівняльний аналіз; досліджено та проаналізовано фонемну лексику німецької мови у промовах політиків Австрії, здійснено її порівняльний аналіз. Досліджено та проаналізовано фонемну лексику німецької мови у публіцистичних текстах на загальносуспільну тематику, зроблено її порівняльний аналіз із публіцистичними текстами політиків Австрії та Німеччини. Здійснено також порівняльний аналіз промов політиків Німеччини та Австрії, встановлено особливості використання фонем політиками цих двох країн.

Практичне значення дослідження полягає у статистичному встановленні вагомості звукових комплексів та інтонаційних засобів, які несуть у собі політичні промови у свідомості носіїв німецької мови; застосована лінгвостатистична методика дозволить ґрунтовніше вивчати звукосимволізм

німецької мови та глибше враховувати психічні реакції інформантів на графічну фіксацію конкретних звукових комплексів. Основні положення роботи можуть бути використані в курсах із загального мовознавства, прикладної лінгвістики та фоносемантики, а також – у подальших дослідженнях різножанрових німецькомовних текстів.

Проаналізовано теоретичну наукову літературу із звукосимволізму. Досліджено та систематизовано історію розвитку ідей фоносемантики: Античність – діалог Платона про імена, питання виникнення слів та номінації, теорії природного і штучного характеру виникнення мови; Середньовіччя-Романтизм – припущення про недовільність зв'язку між звуком і значенням, виокремлення ономапопеї та звукосимволізму, теорії про наявність у звуків власної семантики, звукоколірні асоціації; кінець 19 – поч. 20 століття – початок теоретичного вивчення звукосимволізму, вивчення природи вигуків та ономапоетичних утворень; середина 20 століття – утвердження фоносемантики як самостійної науки, створення списків слів у різних мовах зі спільними аспектами змісту, звернення до експериментальної психології; 70-80-ті роки 20 ст. – розвиток фоносемантики, доведення єдності значення і звуку, вивчення символічного значення звуків за допомогою психометричного методу, статистичний аналіз семантично-фонетичних зв'язків початкових фонемних сполучень.

Проаналізовано та систематизовано теоретичну базу фоносемантики: її об'єкт і предмет вивчення, цілі, основні принципи та закони; роль звуконаслідування та звукосимволізму при дослідженнях звукозображальності мови. Основну увагу зосереджено на трьох типах фонетичних одиниць, які розглядає семантика: фонеми, фонетичні ознаки та сполучення фонем. Вказано на важливість фоновимболізму (як основи фоносемантики) та зроблено його розмежування на суб'єктивний і об'єктивний.

Досліджено історію розвитку поняття „фонестема“. На основі проаналізованих наукових джерел фонестему визначено як дво- чи трифонемне початкове сполучення приголосних, яке володіючи певним експресивним зарядом, виконує експресивну функцію мови та здатне формувати у носія мови певні світоглядні настрої. Фонестемну лексику сучасної німецької мови складають 29 початкових сполучень приголосних.

Нами сформовано методологічну базу для здійснення дослідження фоносемантизму, зокрема застосовано метод фоносемантичного аналізу, описовий методу, зіставний метод, метод компонентного аналізу, методи квантитативної лінгвістики, а саме: лінгвостатистичний метод (критерій хі-квадрат χ^2 і коефіцієнт взаємної спряженості K), психолінгвістичний метод (психолінгвістичний експеримент).

Дослідження фоносемантизму зроблено на основі об'єктивних та суб'єктивних підходів. Так, об'єктивне дослідження проведене шляхом аналізу наукової літератури та з'ясування й уточнення дефініції таких понять, як: види вмотивованості слова, морфологічний статус слова, асоціативно-символічне значення, стилістична функція фоносемантизму, семантичний потенціал фонестемної лексики та частота її вживання.

Для суб'єктивного дослідження фоносемантизму здійснено психолінгвістичний експеримент з метою дослідження символічних значень початкових фонемних сполучень німецької мови. Використано методіку оцінювання одного звучання за кількома змістами. Оцінювання проводилось за трьома шкалами: «сили» («слабкий – сильний»), «активності» («повільний – швидкий») та «оцінки» («приємний – неприємний») за п'ятибальним виміром «семантичного диференціалу». Матеріалом для дослідження було обрано 29 фонестем німецької мови. Психолінгвістичний експеримент проведено із представниками Австрії та Німеччини. Інформантами від Австрії виступили 25 студентів-германістів з Грацького університету імені Карла і Франца (Австрія,

2020 р.). Інформантами від Німеччини також були 25 студентів-германістів з Аугсбургського університету (Німеччина, 2021 р.). Названі інформанти були забезпечені відповідними анкетами та інструкціями. Результати експерименту підтверджують існування закономірностей у зв'язку «звукосполучення↔зміст», що викликають в анкетованих певні асоціативно-символічні сприйняття за шкалами «сили», «активності», «оцінки». Також, порівнявши між собою дані, отримані в результаті психолінгвістичного експерименту із представниками Австрії та Німеччини, було встановлено певні подібні та відмінні моменти у розташуванні фонестем за трьома шкалами з їх подальшими п'ятьма градаціями.

Проаналізована наукова література із досліджень фоносемантики тексту дала нам можливість стверджувати, що фоносемантична характеристика звуків поширюється також і на рівень тексту. Його наповнення звуками певних показників впливає на сприйняття всього повідомлення загалом. Встановлено, що у фоносемантиці тексту широко розробляються такі поняття, як: звукопис, інструментування, асонанс, алітерація, паронімійна атракція, іконічність тощо. Найбільшу увагу дослідженням тексту з погляду фоносемантики науковці приділяли художнім та поетичним текстам. Однією з основних ознак поетичного тексту є іконічність, пов'язана з кількісно-якісними ознаками фонетичних інвентарів, додатковим способом реалізації якої стає звукосимволізм.

Проведений аналіз досліджень фоносемантизму іншими вченими на рівні тексту свідчить, що вивчення звукосимволізму у текстах інших стилів (напр., публіцистичному) є недостатнім. Таку прогалину необхідно заповнити, адже тексти публіцистичного дискурсу висвітлюють актуальні правові, філософські, літературні, політичні, економічні й інші проблеми сучасного життя з метою вплинути на громадську думку та на наявні політичні інститути. Суть публіцистичного дискурсу становить єдність інформаційної функції та функції

впливу. Встановлено, що завдання функції впливу в межах публіцистичного тексту полягає в тому, що засоби масової інформації не просто інформують адресата, а впливають на те, як саме йому варто ставитися до предмету повідомлення, маніпулюють із свідомістю щодо висновків, які варто зробити та яких заходів ужити. Проведені дослідження з фоносемантики свідчать, що фонестеми здатні бути тим компонентом лексичної одиниці, який, володіючи певним емоційно-конотативним зарядом, формує відповідну стилістичну маркованість тексту. Відповідно – нагромадження у публіцистичному тексті лексики з позитивною або негативною фонестемною лексикою сприяє маніпуляції зі свідомістю та продукуванню у слухача певної світоглядної ідеї. Саме тому дослідження публіцистичних текстів з погляду фоносемантики видається нам перспективним напрямком.

На основі проаналізованих наукових джерел із публіцистичного дискурсу встановлено, що промова є одним з найпоширеніших методів маніпуляції та впливу на слухача. Особливо поширеними є політичні промови, які відіграють домінуючу роль у публічному комунікативному просторі. Нами виділено чотири принципи політичних промов: принцип контекстуальності, принцип текстуальності, принцип дії, принцип партійності та протиставлення. Основними функціями політичних промов є: апелятивна, інформативна, функція оцінки, легітимізації, переконання. Промова виступає процесом комунікації із аудиторією, і щоб ця комунікація стала результативною, оратори можуть вдаватися до застосування мовленнєвих стратегій та комунікативних тактик.

Для дослідження фонестем та фонестемної лексики німецької мови у публіцистичних текстах ми обрали промови німецькомовних політиків Німеччини (Ангели Меркель і Йоахіма Гаука) та Австрії (Гайнца Фішера і Александра ван дер Беллена). Нами зроблено вибірку з 30 промов для кожного з вказаних політиків, які було об'єднано за виокремленою тематикою: „війна“,

„культура“, „політика“, „економіка“, „медицина“, „міжнародні відносини“. Визначено загальну кількість слововживань у кожній промові як окремо, так загалом; проаналізовано та виявлено кількість фонестемної лексики. Промови за своєю тематикою, ідеєю, впливом на слухача були згруповані щодо їхнього емоційно-конотативного сприйняття та розділені на позитивні, негативні та промови невизначеного забарвлення. За допомогою вибірки фонестемної лексики визначено домінантні фонестеми для кожної тематичної групи, а також відповідну фонестемну лексику та асоціації, які вони викликають. Встановлено, які фонестеми є основними носіями позитивного чи негативного символічного значення.

Промови політиків Німеччини аналізувалися в порівняльному аспекті. У порівняних тематичних групах встановлено співвідношення між загальною кількістю слововживань та фонестемною лексикою. Це означає що при більшій кількості загального слововжитку спостерігається менша кількість фонестемної лексики і – навпаки, при меншій кількості слововжитку спостерігається більша кількість фонестемної лексики. Промови політиків Австрії також було порівняно між собою та були встановлені аналогічні співвідношення. Отримані результати дослідження підтверджуються значеннями критерію χ^2 та коефіцієнта взаємної спряженості K.

Для перевірки гіпотези, що у промовах політиків та у публіцистичних текстах інших видів вживання фонестемної лексики буде відрізнятися, було проаналізовано 50 статей із журналів та газет на загальносуспільну тематику. Підраховано загальну кількість слововживань; виявлено кількість фонестемної лексики; визначено домінантні фонестеми; відповідну фонестемну лексику та асоціації, які вони викликають.

Публіцистичні тексти на загальносуспільну тематику було порівняно із кожною групою промов на обрані теми: „війна“, „культура“, „політика“, „економіка“. Матеріал із загальносуспільною тематикою було порівняно з

промовами усіх чотирьох політиків разом узятих (4 порівняльні групи). Нейтральний матеріал порівняно із промовами кожного з політиків також окремо за країнами (8 порівняльних груп). Промови політиків Австрії порівняно з промовами політиків Німеччини (4 порівняльні групи).

Встановлено, використання яких фонестем характерне для німецькомовних політиків, разом узятих, у промовах на теми „війни“, „культури“, „політики“ та „економіки“. Встановлено, використання яких фонестем характерне для політиків Німеччини та Австрії в промовах у порівнянні з нейтральним матеріалом та в порівнянні між собою. Усі отримані результати дослідження підтверджуються значеннями критерію χ^2 та коефіцієнта взаємної спряженості К. Тож можна стверджувати, що фонестемна лексика впливає на емоційно-конотативне сприйняття промов.

Ключові слова: фоносемантика, звуко символізм, фонестема, фонестемна лексика, іконічність, фонетика, емоційно-конотативне сприйняття, публіцистичний текст, дискурс, політична промова, функція впливу, маніпуляція, психолінгвістичний експеримент, χ^2 , німецька мова.

ABSTRACT

Redkva A. M. The phonosemantic features of publicistic texts (on the basis of speeches of German-speaking politicians). Qualifying scientific paper. As a manuscript.

Thesis for the Doctor of Philosophy degree, specialty 035 – Philology. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023.

The scientific topicality of the research lies in the fact that the phonosemantic features of the German-language publicistic texts of politicians in Germany and Austria were comprehensively investigated, since the field of publicistic discourse is poorly researched from the point of view of phonosemantics. The sound-symbolic properties of the studied phonesthemes of the German language were clarified, taking into account the national differences of the representatives of Austria and Germany, and a comprehensive comparative analysis of the results of the experimental psycholinguistic research was carried out. The phonesthemic vocabulary of the German language in publicistic texts, namely in the speeches of German politicians, was studied and analyzed, and its comparative analysis was carried out; the phonesthemic vocabulary of the German language in the speeches of Austrian politicians was researched and analyzed, and its comparative analysis was carried out. The phonesthemic vocabulary of the German language in publicistic texts on general social topics was studied and analyzed, and its comparative analysis was carried out with the publicistic texts of Austrian and German politicians. A comparative analysis of the speeches of the politicians of Germany and Austria was carried out, the peculiarities of the use of phonesthemes by the politicians of the two countries were established.

The practical significance of the thesis lies in the statistical establishment of the importance of sound complexes and intonation devices that carry political speeches in the minds of German speakers; the applied linguistic-statistical technique will allow a more thorough study of the sound symbolism of the German language and a deeper

consideration of the informants' mental reactions to the graphic fixation of specific sound complexes. The main provisions of the work can be used in courses in general linguistics, applied linguistics and phonosemantics, as well as in further studies of various genres of German-language texts.

The theoretical scientific literature on sound symbolism has been analyzed. The history of the development of the ideas of phonosemantics has been studied and systematized: Antiquity - Plato's dialogue about names, the question of the origin of words and nominations, theories of the natural and artificial nature of the emergence of language; Middle Ages-Romanticism – assumptions about the existence of a connection between sound and meaning, distinguishing onomatopoeia and sound symbolism, theories about the presence of sounds their own semantics, sound-color associations; the end of the 19th - the beginning of the 20th century - the beginning of the theoretical study of sound symbolism, the study of the nature of exclamations and onomatopoeic formations; the middle of the 20th century – the establishment of phonosemantics as an independent science, the creation of lists of words in different languages with common aspects of content, turning to experimental psychology; 70-80s of the 20th century. – development of phonosemantics, proving the unity of meaning and sound, studying the symbolic meaning of sounds using the psychometric method, statistical analysis of semantic-phonetic connections of initial phonemic combinations.

The theoretical base of phonosemantics is analyzed and systematized: its object and subject of study, goals, basic principles and laws, the role of sound imitation and sound symbolism in the study of sound imagery of language. Three types of phonetic units are considered in semantics: phonemes, phonetic features, and phoneme combinations. The importance of phonosymbolism as the basis of phonosemantics and its division into subjective and objective.

The history of the development of the concept of "phonestheme" has been studied. Based on the analyzed scientific sources, a phonestheme is defined as a two-

or three-phoneme initial combination of consonants, which, possessing a certain expressive charge, performs the expressive function of language and is able to form certain worldviews in the speaker. The phonesthemic vocabulary of the modern German language consists of 29 initial combinations of consonants.

A methodological base for the study of phonosemanticism has been formed, which consists of the method of phonosemantic analysis; descriptive method; comparative method; method of component analysis; methods of quantitative linguistics, namely linguistic statistical methods, in particular the chi-squared test χ^2 and the coefficient of mutual conjugation K; psycholinguistic methods, namely the psycholinguistic experiment.

An objective and subjective study of phonosemanticism was carried out. The objective research was carried out by analyzing the scientific literature and working out such concepts as: types of motivation of the word, morphological status of the word, associative-symbolic meaning, stylistic function of phonosemanticism, semantic potential of phonesthemic vocabulary and frequency of its use.

For the subjective study of phonosemanticism, a psycholinguistic experiment was conducted with the aim of studying the symbolic meanings of the initial phonemic combinations of the German language. The technique of evaluating one sound according to several contents is used. The assessment was carried out on three scales: "strength" ("weak - strong"), "activity" ("slow - fast") and "evaluation" ("pleasant - unpleasant") according to the five-point measurement of the "semantic differential". 29 phonesthemes of the German language were chosen as material for the study. A psycholinguistic experiment was conducted with representatives of Austria and Germany. 25 German studies students from the Charles and Franz University of Graz acted as informants from Austria (Austria 2020). 25 German studies students from the University of Augsburg (Germany 2021) also acted as informants from Germany. The subjects were provided with questionnaires and instructions. The results of the experiment confirm the existence of regularities in the

"sound combination-content" connection, which cause certain associative-symbolic perceptions in the subjects on the scales of "strength", "activity", "evaluation". Also, by comparing the data obtained as a result of a psycholinguistic experiment with representatives of Austria and Germany, certain similar and different points were established in the arrangement of phonesthemes on three scales with their five gradations.

The scientific literature on the phonosemantics of the text was analyzed. It is noted that the phonosemantic characteristics of sounds also extend to the text level. Filling it with the sounds of certain indicators affects the reception of the entire message. It has been established that in the phonosemantics of the text, such concepts as: phonetics, instrumentation, assonance, alliteration, paronymic attraction, iconicity, etc. are widely developed. Scientists paid the greatest attention to text research from the point of view of phonosemantics to artistic and poetic texts. One of the main features of a poetic text is iconicity, which is related to the quantitative and qualitative features of phonetic inventories, and an additional method of its implementation will be sound symbolism.

The conducted analysis of phonosemanticism studies at the level of the text shows that the study of sound symbolism in texts of other styles, for example publicistic, is insufficient. Such a situation is rather strange, since the texts of publicistic discourse highlight current legal, philosophical, literary, political, economic and other problems of modern life with the aim of influencing public opinion and existing political institutions. The essence of publicistic discourse is the unity of the information function and the function of influence. It has been established that the task of the influence function within the publicistic text is that mass media do not just inform the addressee, but influence how he should treat the subject of the message, manipulate consciousness regarding the conclusions that should be drawn and what measures to take. Conducted studies on phonosemantics show that phonesthemes can be a component of a lexical unit that, possessing a certain

emotional and connotative charge, forms the appropriate stylistic marking of the text. Accordingly, the accumulation of vocabulary with positive or negative phonesthemic vocabulary in a publicistic text contributes to the manipulation of consciousness and the production of a certain worldview in the listener. That is why the study of publicistic texts from the point of view of phonosemantics is a promising direction.

Based on the analyzed scientific sources from the publicistic discourse, it was established that the speech is one of the most common methods of manipulation and influence on the listener. Political speeches, which play a dominant role in the public communicative space, are especially common. Four principles of political speeches are distinguished: the principle of contextuality, the principle of textuality, the principle of action, the principle of partisanship and opposition. The main functions of political speeches are: appealing, informative, assessment, legitimization, and persuasive. A speech is a process of communication with the audience, and in order for this communication to be effective, speakers can resort to the use of speech strategies and communicative tactics.

Speeches of German-speaking politicians in Germany (Angela Merkel and Joachim Gauck) and Austria (Heinz Fischer and Alexander van der Bellen) were chosen for the study of phonesthemes and phonesthemic vocabulary of the German language in publicistic texts. A sample of 30 speeches was made for each politician, which were grouped by a certain topic: "war", "culture", "politics", "economy", "medicine" or "international relations". The total number of word usages in each speech was determined separately and in general, the number of phonesthemic vocabulary was analyzed and revealed. Speeches based on their topic, idea, impact on the listener, were grouped according to their emotional and connotative perception on the "rating" scale and divided into positive, negative and speeches of uncertain color. With the help of the written phonesthemic vocabulary, the dominant phonesthemes for each thematic group, the corresponding phonesthemic vocabulary and the

associations they cause are determined. It was established which phonesthemes are the main carriers of positive or negative symbolic meaning.

The speeches of German politicians were compared with each other. In the compared thematic groups, a correlation was established between the total number of word usages and phonesthemic vocabulary, which means that with a greater number of total word usage, a smaller number of phonesthemic vocabulary is observed, and vice versa, with a smaller number of word usages, a larger number of phonesthemic vocabulary is observed. The speeches of Austrian politicians were also compared with each other and a similar ratio was established. The obtained research results are confirmed by the values of the chi-squared test χ^2 and the coefficient of mutual conjugation K.

To test the assumption that the use of phonesthemic vocabulary will be different in the speeches of politicians and in publicistic texts of other types, 50 articles from magazines and newspapers on general social topics were analyzed. The total amount of vocabulary was calculated, the number of phonesthemic vocabulary was revealed, the dominant phonesthemes, the corresponding phonesthemic vocabulary and the associations they cause were determined.

Publicistic texts on general social topics were compared with each group of speeches on a certain topic: "war", "culture", "politics" and "economy". Neutral material compared to the speeches of all four politicians together (4 comparison groups); Neutral material compared to politicians' speeches separately by country (8 comparison groups); Speeches of Austrian politicians compared to speeches of German politicians (4 comparison groups).

It has been established which phonesthemes are typical for German-speaking politicians in speeches on "war", "culture", "politics" and "economy". It was established which phonesthemes are characteristic of German and Austrian politicians in their speeches in comparison with neutral material and in comparison with each other. All obtained research results are confirmed by the values of the chi-squared test

χ^2 and the coefficient of mutual conjugation K, so we can claim that the phonesthemic vocabulary affects the emotional-connotative perception of speeches.

Key words: phonosemantics, sound symbolism, phonestheme, phonesthemic vocabulary, iconicity, phonetics, emotional and connotative perception, publicistic text, discourse, political speech, influence function, manipulation, psycholinguistic experiment, chi-squared test, German language.